

УДК 631.155:330.222 (477.74)

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ІНВЕСТИВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

Є.В. Голубков, аспірант*

Одеський державний аграрний університет

Ключові слова: державне регулювання, інвестування, інвестиційні проекти, розвиток сільсько-го господарства.

Анотація. Розглядаються проблеми розвитку та інвестування аграрного сектору Одеського регіону на сучасному етапі. Характеризуються інвестиційні проекти в тваринництві області, обґрунтовано необхідність вдосконалення державного регулювання аграрного сектору.

Вступ. Аграрний сектор є особливою, специфічною галуззю економіки України, тому що його розвиток безпосередньо пов'язаний з процесом суспільного відтворення та рівнем життя людей. У ньому працює близько 20 % зайнятого населення й виробляється 12 – 14 % валового внутрішнього продукту країни. Питання розвитку аграрного сектору має принципове значення для держави. До того ж, успішне вирішення завдань ефективного розвитку аграрного сектору економіки України, зростання його конкурентоспроможності, за умов невирішеності світової продовольчої проблеми, набуває не лише суто національної, а й міжнародної ваги. Звідси досить важливу роль у розвитку аграрного сектору повинна відігравати держава, проводячи реформи галузі й створюючи умови для ефективного виробництва сільськогосподарської продукції. Але, поки що, аграрна реформа не дала очікуваного результату, не зумовила суттєвого підвищення обсягів та ефективності аграрного виробництва, раціонального використання його земельно-ресурсного потенціалу і, як наслідок, забезпечення продовольчої безпеки країни. Проведені зміни не змогли стимулювати сталий розвиток сільськогосподарських підприємств. Очевидним фактом стали руйнація виробничого потенціалу галузі та зниження рівня життя сільського населення.

Причин, що обумовили такий стан справ, досить багато, але головна з них – це низька ефективність державного регулювання через відсутність стратегії розвитку галузі та послідовності в державній політиці підтримки розвитку аграрного сектору, безсистемність та некомплексність розв'язання завдань аграрної реформи, відсутність зваженої державної політики розвитку сільського господарства та механізму її реалізації. Таким чином, стан справ у галузі вимагає кардинальних змін у відношенні держави до розвитку аграрного сектору, тому що саме від державного регулювання залежить розвиток даного сектору економіки і в цілому соціально-економічний розвиток країни. Це обумовило мету дослідження, яка полягала в розробці основних напрямів удосконалення державного регулювання аграрного сектору Одеської області.

Аналіз останніх досліджень. Особливості державного регулювання аграрного сектору відображено в працях таких вчених, як В. Амбросов, В. [1], Андрійчук, Г. Андрусенко, Л. Анічин, Л. Антоненко, О. Бугуцький, П. Гайдуцький, Й. Завадський, О. Здоровцов, Ф. Зинов'єв, М. Калінчик, І. Кириленко, М. Корецький, І. Луїнов, П. Макаренко, В. Мартьянов, О. Могильний, Г. Мостовий, Т. Осташко, О. Онищенко, В. Перемийніс, Ю. Полтавський, В. Рабштина, П. Саблук, В. Ситник, М. Хорунжий, Г. Черевко, О. Шапоренко, В. Шиян, О. Шпичак, В. Юрчишин, К. Якуба та ін.

Механізми і форми державного регулювання аграрного сектору узагальнено в наукових дослідженнях Б. Гунського, М. Дем'яненка, С. Кваші, М. Клименюка, Л. Мельника, В. Радченка, М. Сахацького, Р. Слав'юка, М. Янківа та ін.

Незважаючи на обмежене і ускладнене кредитування аграрних і переробних підприємств, значне подорожчання ресурсів та послуг, скорочення розмірів державної підтримки в сільськогосподарських підприємствах області своєчасно реалізовано комплекс організаційних та ресурсно-технологічних заходів в агровиробництві. 264 підприємства регіонального АПК залучили в 2009 році біля 450,0 млн. гривень кредитів. В агропідприємствах збільшено обсяги виробництва винограду, яєць та вовни; позитивно спрацювали ферми по виробництву молока.

Підтримка агровиробників в Одеській області за останній період здійснювалась у таких напрямках: компенсація часткової вартості використаної та оплаченої електроенергії для поливу сільськогосподарських культур на зрошуваних землях та заповнення водою земельних чеків для вирощування рису; селекція в рослинництві; дотація на поголів'я корів м'ясного напрямку; погашення кредиторської заборгованості за вирощену та продану худобу та птицю; заходи по операціях фінансового лізингу вітчизняної сільськогосподарської техніки.

Результати досліджень. Починаючи з 90-х років, ми маємо суттєві проблеми в галузі тваринництва – це значне скорочення поголів'я та обсягів виробництва продукції тваринництва.

Області також притаманна загальнодержавна тенденція: суттєва частка поголів'я та виробництва тваринницької продукції зосереджена в присадибних господарствах населення, де виробляється 80 – 89 % основних її видів.

Головні причини такого стану наступні: неврегульованість ринку продукції тваринного походження, відсутність збалансованості між потенційними можливостями виробництва і потребою зазначеної продукції переробною промисловістю, нестабільний попит і низька купівельна спроможність населення, низький організаційно-технологічний рівень ведення галузі через відсутність коштів на її модернізацію. Основним дестабілізуючим чинником сьогодні виступає неконтрольоване зростання імпорту переважно дешевого та низькоякісного м'яса.

* Науковий керівник – В.В. Попович, кандидат економічних наук, доцент

Все це призводить до втрати зацікавленості товаровиробника у нарощуванні чисельності поголів'я худоби та виробництва тваринницької продукції. Щорічно сільгоспідприємства області отримують збитки від виробництва тваринницької продукції від 50 до 100 млн. грн.

Тому зважаючи на реальний стан галузі та вступ України до СОТ, вважаємо, що стратегічним напрямком розвитку тваринництва в області є виробництво основних видів тваринницької продукції на високотехнологічних, високоінтенсивних тваринницьких комплексах, укомплектованих високопродуктивним стадом тварин та забезпечених відповідною кормовою базою.

За останні два роки в області вже реалізуються інвестиційні проекти з будівництва сучасних високотехнологічних комплексів. Загалом під реалізацію проектів в галузь буде залучено більше 500 млн. грн.

Тому органам влади та відповідним службам як на рівні області, так і районів необхідно всіляко сприяти залученню інвестицій в сільське господарство і в тваринницьку галузь зокрема.

Зважаючи на унікальність області з точки зору насичення науковими установами аграрного спрямування, підтримуючи традиції, влада повинна проводити лінію тісної співпраці агробізнесу з аграрною наукою.

На протязі багатьох десятиліть, з урахуванням агрокліматичних особливостей зони, аграрною наукою напрацьовано та запропоновано, а передовим досвідом апробовано, зональні технології агровиробництва, яких потрібно неухильно дотримуватись.

Скрутний фінансовий стан підприємств сільського господарства, обумовив один із найнижчих серед галузей економіки області рівень заробітної плати. Середньомісячна заробітна плата в галузі за 2009 рік становила 1007 грн., або 51 % від середнього по галузях економіки.

Розглядаючи проблемні питання та перспективи розвитку агропромислового комплексу Одеського регіону, слід звернути увагу не тільки на збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, а й на значне підвищення прибутковості й конкурентоспроможності галузі на основі ефективного використання сільгоспугідь, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, активного впровадження ресурсозберігаючих технологій, досягнень аграрної науки та передового досвіду.

Головною проблемою АПК Одеської області, є проблема врегулювання і контролю ситуації на ринку сільськогосподарської продукції і потрібно вирішувати її на державному рівні.

Важливим проблемним питанням розвитку аграрного сектору є запровадження енергозберігаючих, високоефективних інноваційних технологій на основі техніко – технологічного переоснащення сільськогосподарського виробництва.

На сьогоднішній день в агропідприємствах Одеської області кожний третій гектар ріллі обробляється із застосуванням вологозберігаючих технологій; кожний четвертий – із застосуванням ресурсозберігаючих технологій. На площі 110 тис. га впроваджено нульову технологію обробітку ґрунту.

Позитивні зміни відбуваються в питаннях оновлення матеріально – технічної бази аграрних підприємств області. За останні два роки закуплено сільськогосподарської техніки більш ніж на 0,5 млрд. грн., зокрема 2,3 тис. тракторів, 1,1 тис. зернозбиральних комбайнів, 4,2 тис. ґрунтообробної та посівної техніки. Стратегічне завдання для органів влади – сприяти аграрним підприємствам в придбанні сучасної високо-ефективної техніки та технологічного обладнання.

Серед найбільш актуальних питань розвитку АПК, які потребують вирішення на державному рівні, слід вважати наступні:

1. Ринок землі діє на селі нелегально, шляхом застосування різних схем в обхід діючих законів. Необхідно прискорити прийняття всіх необхідних законодавчих актів з тим, щоб вивести його з тіні, не нанести шкоди людям, які по праву отримали свій земельний пай, прискорити надходження інвестицій на село.

2. Державна підтримка селу і в подальшому повинна залишатися стабільною. Вкрай важливо не допустити її зменшення в умовах СОТ. Єдине побажання – уніфікувати цю підтримку, бо розпорошення коштів по більше, ніж 40 програмам зобов'язує всіх – від господарників – претендетів до чиновників, які фінансують ці програми, збирати, надавати та опрацьовувати комісійно нескінченну кількість матеріалів та бути під постійним пресом перевірок ефективності використання коштів контролюючими органами.

3. Враховуючи специфіку агровиробництва області, подальшої уваги та підтримки з боку держави потребує зрошуване землеробство та галузь виноградарства.

4. Питання ринків сільськогосподарської продукції являється найбільш актуальним, найбільш гострим і потребує рішучих дій уряду по чіткому нормативному врегулюванню. Організуючи виробництво продукції селянин не знає, чи зможе її реалізувати і за якими цінами. Процес формування ринкової інфраструктури загальмувався. Відсутні оптові ринки, ф'ючерсна торгівля, обслуговуючі кооперативи і т.д. Потрібні рішучі дії з боку уряду, щоб надати новий імпульс руху в напрямі вдосконалення ринкової інфраструктури.

5. Питання технічного оновлення виробництва є невідкладними без вирішення їх важко буде конкурувати вітчизняному товаровиробнику. Важливо стимулювати та інвестувати сільськогосподарське машинобудування на створення спільних підприємств з зарубіжними фірмами по випуску сучасної високопродуктивної техніки та обладнання, сприяти імпорту техніки, що не виробляється на Україні, зберегти державну підтримку при закупівлі складної сільськогосподарської техніки.

6. Соціальні проблеми села, без вирішення яких важко говорити про ефективну роботу агропромислового комплексу. На селі руйнуються об'єкти соціального спрямування, побудовані в попередні роки, нове будівництво призупинено. Село бідніє, старіє, занепадає. Потрібна конкретна фінансова підкріплена програма розвитку сільських територій.

Складна економічна і соціальна ситуація на селі, на наш погляд, зумовлена наступними проблемами:

- в стратегічному плані - невідповідністю програм реформування сільського господарства і результатів їх виконання визначеним пріоритетам. Необхідно набратись сміливості і визнати, що державна аграрна політика потребує серйозних і виважених коректив;

- незадовільним законодавчим забезпеченням захисту інтересів вітчизняного сільськогосподарського

товаровиробника;

- недостатнім стимулюванням впровадження інноваційних технологій та інвестицій в агропромислове виробництво;

- відсутністю паритетних економічно - обґрунтованих відносин між аграрним сектором та іншими галузями економіки;

- недостатнім рівнем фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва та соціальної сфери села [2].

Неринкові методи регулювання цін на сільськогосподарську продукцію, всілякі обмеження та заборона експорту, які практикувалися на протязі останніх років, завдавши великих збитків сільгосптоваровиробникам, повинні відійти в минуле.

Одна з головних проблем, яка потребує вирішення на державному рівні – є проблема врегулювання і контролю ситуації на ринках сільськогосподарської продукції. На жаль, на протязі останніх 20 років нас постійно супроводжували процеси розбалансованості, неконтрольованості і руйнації ринків сільськогосподарської продукції, а саме зерна, продукції тваринництва, цукру та іншої, які призвели до зменшення виробництва, відсутності економічної зацікавленості та збитковості, ліквідації цілих галузей і значного зменшення поголів'я сільськогосподарських тварин.

Враховуючи реальний стан тваринницьких галузей в області, та вступ України до СОТ, на Одещині реалізується програма розвитку тваринництва з використанням високотехнологічних комплексів і ферм, укомплектованих високопродуктивним стадом тварин (порід з високим генетичним потенціалом продуктивності) та забезпечених збалансованими кормами.

На даний час, в галузі тваринництва Одеської області реалізуються наступні інвестиційні проекти: реконструкція молочного комплексу з установкою доїльного залу в агрофірмі "Петродолинське" Овідіопольського району (вартість проекту 12 млн. грн.), що дасть змогу наростити поголів'я до близько 600 корів; створення свиногокомплексу на 18,4 тис. голів в Арцизькому районі (вартість проекту 12,4 млн. грн.); будівництво свиногокомплексу на 24 тис. гол. в Болградському районі (вартість проекту 140,1 млн. грн.); реконструкція СТОВ "Комінтернівська птахофабрика" Комінтернівського району на 1800 тис. голів птиці (вартість проекту 359 млн. грн.); будівництво свиногокомплексу на 27 тис. гол. в Тарутинському районі (вартість проекту 47 млн. грн.); будівництво свиногокомплексу на 20 тис. гол. в Іванівському районі (вартість проекту – 40 млн. грн.). Загалом під реалізацію зазначених проектів в галузь буде залучено близько 611 млн. грн. інвестиційних коштів.

Серед лідерів за зростанням обсягів освоєння інвестицій у сільське господарство в Україні порівняно з відповідним періодом минулого року вирізняються області: Львівська (у 6 разів), Хмельницька (майже в 5 разів), Луганська (більше, ніж у 3 рази), Житомирська, Чернівецька (більш ніж у 2 рази), Сумська, Тернопільська, Полтавська, Запорізька (майже вдвічі) та м. Київ (більш ніж втричі).

Нижче показників відповідного періоду минулого року спрацювали Івано-Франківська (53,4 %), Київська (76 %), Черкаська (76,7 %), Миколаївська (97,8 %) області та м. Севастополь (88,2 %).

Одночасно варто зауважити, що частка інвестицій в основний капітал у сільське господарство України в середньому по регіонах складає 6,2 %.

Очолюють цей список Хмельницька, Черкаська, Тернопільська, Кіровоградська, Чернігівська, Сумська та Вінницька області, у яких цей показник значно вище середнього рівня і коливається у межах від 23,1 до 11,8% від загального обсягу освоєних інвестицій в регіоні [3].

На відміну від названих, значне відставання інвестування сільського господарства спостерігається у Дніпропетровській, Донецькій, Івано-Франківській, Закарпатській областях та м. Києві. Частка інвестицій у сільське господарство у цих регіонах коливається від 3,5 до 0,1 %.

Нижче від середнього рівня по Україні частка інвестицій у сільське господарство спостерігається також в Чернівецькій (4 %), Одеській (4,4 %) та Львівській (5,5 %) областях.

За рахунок коштів державного бюджету, через механізм реалізації цільових програм, для підвищення ефективності та покращення фінансово-економічного стану підприємствам АПК Одеської області надана фінансова підтримка в сумі 103,63 млн. грн.

За рахунок коштів обласного бюджету виділено 42,7 млн. грн. із загального фонду та 20,2 млн. грн. із спеціального фонду, що дало можливість сільськогосподарським товаровиробникам Одещини придбати 91 зернозбиральний комбайн, майже 4 тис. тонн елітного насіння озимих культур, біля 2 тис. голів худоби та 30 тис. голів птиці.

171 підприємство агропромислового комплексу Одеської області залучило 505,2 млн. грн. кредитів, що становить 64 % минулорічного обсягу, в тому числі на пільгових умовах – 30,2 млн. грн., що становить 31,2 % до відповідного періоду.

В Одеському регіоні розміщені наукові установи аграрного спрямування, працюють на стійкій основі комерційні банки, цілий ряд крупнотоварних аграрних підприємств, переробних формувань, технологічно оснащених супермаркетів та продовольчих магазинів, а підготовку відповідних спеціалістів та магістрів здійснюють вищі навчальні заклади. В результаті в області можуть успішно функціонувати такі профільні агропромислові кластери регіону, як: зерно продуктової, олійно-жировий, плодоовочевий, виноградно-виноробний, молокопродуктовий, м'ясопродуктовий.

Висновки. Розвиток агропромислового виробництва в сучасних умовах неможливий без регулювання з боку держави та залучення інвестицій, в тому числі закордонних. Створення сприятливого інвестиційного клімату - головна умова успішної політики використання капіталу в економіці України.

Агропромисловий комплекс регіону потребує постійного пошуку шляхів вирішення проблемних питань, ставлячи за мету не тільки істотне збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, а й значне підвищення прибутковості й конкурентоспроможності галузі на базі ефективного використання землі, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, активного впровадження у виробництво сучасних агротехнологій.

Одеська область, як і держава в цілому, має значні потенційні можливості в галузі сільського господарства для реалізації яких, селу, перш за все, потрібна виважена, чітка, стабільна, зорієнтована на захист вітчизняного товаровиробника аграрна політика.

Не зважаючи на політику інтеграційних процесів в світову економіку, яку проводить держава, необхідно все ж таки займати принципову позицію з відстоювання інтересів національного сільськогосподарського товаровиробника.

Література

1. Амбросов В.Я. Механізм ефективного функціонування агроформувань / В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич // Економіка України. – 2006. - № 6. – С. 61

2. Зубець М.В. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва / М.В. Зубець, П.Т. Саблук, С.О. Тивончук // Економіка АПК. – 2008. - № 12. – С. 3-8

3. Мельник Ю.Ф., Саблук П.Т. Агропромислове виробництво України: уроки 2008р. і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю.Ф. Мельник, П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. - №1. – С. 3-15

Голубков Е.В. Проблемы государственного регулирования, инвестирования и развития сельского хозяйства Одесского региона

Аннотация. Рассматриваются проблемы развития и инвестирования аграрного сектора Одесского региона на современном этапе. Характеризуются инвестиционные проекты в животноводстве области, обосновано необходимость совершенствования государственного регулирования аграрного сектора.

Ключевые слова: государственное регулирование, инвестирование, инвестиционные проекты, развитие сельского хозяйства.

Golubkov Ye.V. Problems of government control, investing and development of the Odessa region agriculture

Summary. The problems of development and investing of agrarian sector of the Odessa region are examined on the modern stage. Investment projects are characterized in the stock-raising of area, the necessity of perfection of government control of agrarian sector is grounded.

Keywords: government control, investing, investment projects, development of agriculture.